

Jauniešu uzņēmējdarbība: vērtības, attieksme, politikas pasākumi

Kopsavilkums

Ievads

Vairākās ES dalībvalstīs jauniešu bezdarba līmenis vēl aizvien ir ļoti augsts, kā arī arvien vairāk tiek apjaustas ekonomiskās un sociālās sekas, kādas rada ilgstoša neiesaistīšanās darba tirgū. Ņemot vērā uzņēmēju lielo potenciālu radīt darbavietas un ilgtspējīgu izaugsmi, pēdējā laikā par vienu no ES politikas programmas prioritātēm kļuvusi jauniešu uzņēmējdarbības veicināšana un uzņēmējiem draudzīgākas Eiropas izveidošana. Pašnodarbinātība un uzņēmējdarbība nav risinājums, kas novērsīs jauniešu bezdarba krīzi, jo tikai mazākumam jauniešu ir nepieciešamās prasmes, idejas un rakstura iezīmes. Taču no tā, ka uzņēmējdarbības šķēršļu likvidēšana Eiropu padarīs uzņēmējdarbībai draudzīgāku un jauniešiem palīdzēs viņu radošās idejas pārvērst veiksmīgos biznesa plānos, ir daudz potenciālo ieguvumu, tostarp tiešu un netiešu darbavietu radīšana, cilvēkkapitāla attīstība un jaunu prasmju iegūšana.

Šis ziņojums sniedz pārskatu par jauniešu uzņēmējdarbību Eiropas politikas programmas kontekstā un par atsevišķām dalībvalstīm. Tajā aplūkoti faktori, kas ietekmē lēmumu kļūt par pašnodarbinātu personu, kā arī pētīta jauniešu individuālā un sociālā attieksme pret uzņēmējdarbību, salīdzinot Eiropu ar citām salīdzināmām vietām pasaulē. Lai konstatētu īpašās iezīmes, kas raksturo "uzņēmīgu cilvēku", ziņojumā pētītas gados jaunu Eiropas uzņēmēju darba vērtības un rakstura iezīmes salīdzinājumā ar gados jauniem darba ņēmējiem. Visbeidzot, ziņojumā analizēti atsevišķi politikas pasākumi, kas vērsti uz jauniešu uzņēmējdarbības veicināšanu Somijā, Ungārijā, Īrijā, Nīderlandē un Spānijā, grupējot tos ap trim pīlāriem: jauniešu "uzņēmēja gara" un uzņēmējdarbības kultūras veicināšanu; informācijas, konsultāciju, kursu uzņēmējdarbībā un padomdevēju nodrošināšanu topošajiem jaunajiem uzņēmējiem; apzināto praktisko un loģistikas šķēršļu likvidēšanu.

Politikas konteksts

Mūsdienu Eiropā jauniešiem ir ļoti grūti atrast savu vietu darba pasaulē. Tāpēc par vienu no politikas pasākumu prioritātēm kļuvusi jauniešu aktīvākas iesaistīšanās darba tirgū veicināšana. Attiecīgo aktivitāšu piemēri ir 2011. gada "Jaunatnes nodarbinātības ierosme" un "Jauniešu nodarbinātības pasākumu kopums", kas noveda pie "Garantijas jauniešiem" ieviešanas visās Eiropas Savienības dalībvalstīs, ko Eiropas Padome pieņēma 2013. gada aprīlī. Pēc tam Komisija, lai paātrinātu "Garantijas jauniešiem" ieviešanu un ieguldīšanu jauniešos, 2013. gadā uzsāka "Jaunatnes nodarbinātības ierosmi" un izplatīja paziņojumu "Sadarbība Eiropas jauniešu labā — aicinājums vērsties pret jauniešu bezdarbu".

Šīs programmas ietvaros jauniešu uzņēmējdarbībai ES diskusijās piešķirta ļoti augsta prioritāte, jo tai piemīt potenciāls radīt darbavietas un attīstīt cilvēkkapitālu. Piemēram, 2013. gadā Eiropas Komisija publicēja paziņojumu par dokumentu "Rīcības plāns uzņēmējdarbības jomā 2020. gadam". Šajā dokumentā ierosina izlēmīgi rīkoties, lai atbrīvotu uzņēmējdarbības potenciālu Eiropā un likvidētu pastāvošos šķēršļus uzņēmējdarbībai.

Būtiskākie secinājumi

Neraugoties uz lielo politisko ieinteresētību jauniešu uzņēmējdarbībā, 2013. gadā tikai pavisam neliela daļa strādājošo jauniešu izvēlējās kļūt par pašnodarbinātajiem (6,5% jauniešu vecumā no 15 līdz 29 gadiem — 2,7 miljoni cilvēku). Starp ES dalībvalstīm ir nozīmīgas atšķirības, un pašnodarbināto jauniešu īpatsvars svārstās no 15% vai vairāk Itālijā un Grieķijā līdz 3% vai mazāk Vācijā un Dānijā. Šī dažādība, iespējams, atspoguļo atšķirības starp valstīm attiecībā uz to, kādi šķēršļi/iespējas tajās pastāv, lai izveidotu jaunu

uzņēmumu, kā arī atšķirīgus apstākļus darba tirgū. Pašnodarbinātie jaunieši lielākoties ir vīriešu kārtas pārstāvji: 2013. gadā ES 28 dalībvalstīs vien 33 % no gados jaunām pašnodarbinātām personām bija sievietes. Papildu bažas vīriešiem gados jaunu pašnodarbināto personu pārlieku lielais īpatsvars nozarēs, kur ir zemi šķēršļi ienākšanai tirgū, piemēram, celtniecībā, kur ir ievērojama "viltus" jeb "neīstu" pašnodarbināto personu problēma.

Lēmums kļūt par pašnodarbināto ir sarežģīts, un tā pieņemšanu nosaka dažādi mikro un makro faktori. Turklāt izpratni par uzņēmējdarbību kā karjeras iespēju veido sociālā un individuālā attieksme. Neraugoties uz kopumā zemo gados jauno pašnodarbināto personu īpatsvaru, jaunieši Eiropā ir samērā ieinteresēti kļūt par uzņēmējiem: 48 % no šīs grupas uzskata šo nodarbinātības veidu par vēlamu, bet 41 % — par iespējamu. Lai arī šādu jauniešu īpatsvars ir krietni augstāks nekā gados jaunu pašnodarbināto īpatsvars, tas tomēr ir ievērojami mazāks nekā citviet pasaulē — Brazīlijā, Ķīnā, Indijā un Amerikas Savienotajās Valstīs.

Salīdzinot gados jaunu pašnodarbināto personu un gados jaunu darba ņēmēju darba un cilvēciskās vērtības, ziņojumā atklāts, ka uzņēmīgie cilvēki par svarīgākām uzskata konkrētas vērtības, kas ietekmē sociālo uzvedību. Starp abām grupām iezīmējas nozīmīgas atšķirības. Protī, gados jauniem pašnodarbinātajiem ir pozitīva attieksme pret patstāvību un ierosmi, bet negatīva attieksme pret tradīcijām, pakļaušanos un drošību. Šie rezultāti liecina, ka gados jauniem pašnodarbinātiem cilvēkiem ir svarīgi būt brīviem un radošiem, izmēģināt dzīvē dažādas lietas un riskēt; šī grupa mazāk sliecas ievērot tradīcijas un par svarīgāko uzskatīt drošu un stabilu vidi. Atvērtība pārmaiņām ir īpaša uzvedības iezīme, kas raksturīga gados jauniem pašnodarbinātajiem, turpretim pakļaušanās izteikti saistās ar darba ņēmējiem.

Ziņojums aplūko 15 izvēlētas politikas pasākumus un ierosmes, kas veicina jauniešu uzņēmējdarbību piecās izvēlētajās ES dalībvalstīs. Attiecībā uz politikas pasākumu pirmo pīlāru konstatēti astoņi politikas pasākumi: *jauniešu "uzņēmēja gara", attieksmes un uzņēmējdarbības kultūras veicināšana*. Daži no politikas pasākumiem izceļ to, cik nozīmīga loma ir skolotājiem šajos procesos ("apmāci pasniedzēju") un ierosmēs, ko parasti piedāvā izglītības sistēma, pielāgojot mērķus un līdzekļus atbilstoši apmācāmo līmenim un vecumam.

Attiecībā uz politikas pasākumu otro pīlāru konstatēti septiņi politikas pasākumi: *informācijas, konsultāciju, kursu uzņēmējdarbībā un padomdevēju nodrošināšana*. Ar dažādiem atbalsta paņēmieniem

jaunajiem uzņēmējiem šādi palīdz aizpildīt robus ar darbu/uzņēmējdarbību saistītajās zināšanās un pieredzē.

Visbeidzot, attiecībā uz politikas pasākumu trešo pīlāru minēti septiņi politikas pasākumi: *apzināto praktisko šķēršļu likvidēšana un labākas kredītu pieejamības nodrošināšana*. Šie pasākumi risina problēmas, kas saistītas ar sākuma kapitāla trūkumu un grūtībām piesaistīt finansējumu no ārpusē, kas īpaši ietekmē gados jaunus uzņēmējus, kā arī palīdz atrast telpas un fizisko infrastruktūru viņu uzņēmumu attīstībai.

Politikas norādes

- Lai gūtu maksimālu atdevi no ieguldītajiem valsts līdzekļiem, politikas pasākumi un ierosmes jauniešu uzņēmējdarbības veicināšanai būtu jāvērs uz tiem, kuriem ir atbilstošas prasmes, vērtības un idejas.
- Lai arī jauniešu uzņēmējdarbības veicināšana vispirms ir valsts iestāžu pienākums, ļoti svarīgu lomu var spēlēt arī privātās un/vai pilsoniskās sabiedrības organizācijas, jo īpaši tad, ja valsts ierosme ir vāja.
- Dalībvalstis var mācīties cita no citas pieredzes, jo īpaši tās valstis, kur uzņēmējdarbības kultūras attīstīšana gados jaunu cilvēku vidū vēl ir sākuma stadijā.
- Palīdzība jauniešu uzņēmējdarbībai būtu jāuztver kā ilgtermiņa stratēģija: izstrādātie politikas pasākumi taustāmus (jauni uzņēmumi), kā arī netaustāmus (jaunu cilvēku vispārēja attieksmes maiņa pret pašnodarbinātā statusu) rezultātus, visticamāk, dos vidējā termiņā un ilgtermiņā.
- Atbalsta programmas jauniešu uzņēmējdarbībai jo īpaši iedarbīgas ir tad, ja tās piedāvā līdzsvarotu un visaptverošu atbalstu, jo sastaptās grūtības bieži vien ir savstarpēji saistītas, kā arī to risināšanai nepieciešama vispusīga pieeja. Lai šis atbalsts būtu pilnībā efektīvs, tas jāparedz samērā ilgam laika posmam, jo jebkuram uzņēmumam pirmie gadi mēdz būt grūti un izšķiroši.
- Ierosmju panākumu atslēga ir skolotāju un padomdevēju/konsultantu kvalitāte. Gados jauni uzņēmēji īpaši augstu vērtē vairāk pieredzējušu uzņēmēju pieredzi un zināšanas.

Papildu informācija

Ar ziņojumu "Jauniešu uzņēmējdarbība: vērtības, attieksme, politikas pasākumi" var iepazīties <http://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2015/labour-market/youth-entrepreneurship-in-europe-values-attitudes-policies>

Lai saņemtu papildu informāciju, sazinieties ar pētniecības vadītāju *Massimiliano Mascherini*, rakstot uz e-pastu: mam@eurofound.europa.eu